

Č. 27/2000

Jednání pachatele uvedené v § 235 odst. 1 trestního zákona, které směřuje proti osobě, jež vnímala skutečnosti, které mohou být podkladem pro rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení (svědek v materiálním smyslu), a které je spácháno s úmyslem odradit tohoto svědka od řádného plnění jeho povinností vyplývajících z trestního řádu, je třeba, je-li splněna materiální podmínka použití ustanovení § 88 odst. 1 trestního zákona, kvalifikovat jako trestný čin vydírání podle § 235 odst. 1, 2 písm. e) trestního zákona, bez ohledu na to, zda svědek již byl nebo nebyl formálně předvolán ke svědecké výpovědi.

Okresní státní zastupitelství v Příbrami předložilo Nejvyššímu státnímu zastupitelství podnět ke zpracování výkladového stanoviska k trestnému činu vydírání podle § 235 odst. 1, 2 písm. e) tr. zák., a to v tom směru, zda je možno se dopustit tohoto trestného činu i vůči svědkovi (event. současně poškozenému), který dosud nebyl jako svědek orgánem činným v trestním řízení předvolán.

K podnětu byla připojena dvě rozdílná rozhodnutí Krajského soudu v Praze týkající se trestních věcí, ve kterých pachatelé byli trestně stíháni, že bezprostředně po spáchání trestného činu vyhrožovali způsobem uvedeným v ustanovení § 235 odst. 1 tr. zák. poškozeným, a tedy budoucím svědkům v trestním řízení, aby trestnou činnost neoznamovali, případně vypovídali o trestné činnosti v rozporu se skutečností, kteréžto jednání bylo v obžalobách kvalifikováno jako trestný čin vydírání podle § 235 odst. 1, 2 písm. e) tr. zák. V jednom případě se okresní soud i krajský soud ztotožnily s právním závěrem státního zástupce, ve druhém případě okresní soud rozhodl, že se jedná toliko o trestný čin vydírání podle § 235 odst. 1 tr. zák. a odvolání státního zástupce bylo krajským soudem zamítnuto s odůvodněním, že vypuštění právní kvalifikace podle § 235 odst. 2 písm. e) tr. zák. bylo na místě, neboť v okamžiku dokonání trestného činu nebyly naplněny formální znaky této skutkové podstaty, protože poškozená „neměla procesní postavení svědka, znalce nebo tlumočníka, takže trestný čin nemohl být spáchán v souvislosti s výkonem povinností jmenovaných osob„.

Rozdílné názory na řešenou problematiku jsou obsaženy i v rozhodnutích Nejvyššího soudu.

Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 24. května 2000 sp. zn. 4 Tz 92/2000 byla podle § 268 odst. 1 tr. ř. zamítnuta stížnost pro porušení zákona a v odůvodnění je mimo jiné konstatováno, že teprve předvoláním svědka nastávají pro něho povinnosti podle § 97 tr. ř. (dostavit se a vypovídat jako svědek), předtím svědek podle trestního řádu žádné povinnosti nemá. Jestliže v době, kdy se obviněný předmětného jednání dopustil, svědek předvolání ke svědecké výpovědi ještě neobdržel, nemohl obviněný tuto osobu vydírat v souvislosti s výkonem jeho povinností svědka a tudíž je možno jeho jednání kvalifikovat pouze podle § 235 odst. 1 tr. zák.

Naproti tomu rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 28. června 2000 sp. zn. 7 Tz 133/2000 bylo vyhověno stížnosti pro porušení zákona, jejíž podstatou bylo konstatování, že Krajský soud v Praze a Okresní soud v Příbrami pochybily, pokud jednání obviněného posoudily jen podle § 235 odst. 1 tr. zák. a nikoli též podle § 235 odst. 2 písm. e) tr. zák. V odůvodnění tohoto rozhodnutí je velmi podrobně odůvodněn závěr, že o trestný čin vydírání kvalifikovaný podle § 235 odst. 2 písm. e) tr. zák. jde i tehdy, když jednání pachatele uvedené v § 235 odst. 1 tr. zák. směřuje proti osobě, která procesní postavení svědka v době činu nemá, avšak za

předpokladu, že jednání pachatele souvisí s některou z povinností, které svědek vykonává ve formálním řízení konaném před orgánem veřejné moci.

Trestného činu vydírání podle § 235 odst. 1, 2 písm. e) tr. zák. se dopustí ten, kdo jiného násilím, pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy nutí, aby něco konal, opomenul nebo trpěl a spáchá takový čin na svědkovi, znalci nebo tlumočnickovi v souvislosti s výkonem jejich povinnosti.

V daném případě přichází v úvahu spáchání činu na svědkovi. Je tedy nezbytné vyložit pojmy „svědek“, a „v souvislosti s výkonem jejich povinnosti“, a to ve vztahu k trestnímu řízení.

Trestní zákon ani trestní řád pojem svědka nedefinují. Trestní řád vymezuje v ustanoveních § 97 až § 104 pouze povinnosti a práva svědka a postup při provádění důkazu jeho výpovědi.

Svědkiem fyzická osoba rozdílná od obviněného, která byla vyzvána (předvolána) orgánem činným v trestním řízení, aby jako svědek vypovídala o skutečnostech důležitých pro trestní řízení, které sama vnímala svými smysly, tedy viděla, slyšela atd. Komentáře k trestnímu zákonu pojem svědka vymezují - s poukazem na návaznost na ustanovení § 175 tr. zák. - jako osobu rozdílnou od obviněného, která je předvolána orgánem činným v přípravném řízení trestním nebo soudem, aby jako svědek vypovídala o skutečnostech, které poznala svými smysly. Tento výklad komentářů k trestnímu zákonu se týká nejen trestného činu podle § 235 odst. 1, 2 písm. e) tr. zák., ale i trestných činů podle § 221 odst. 1, 2 písm. a) a § 222 odst. 1, 2 písm. a) tr. zák. Přiznání postavení svědka osobě, která sledovala a vnímala páchaní trestného činu, by tedy dle komentářů mělo být vždy vázáno teprve na stadium, kdy je předvolána k podání svědecké výpovědi.¹

S takovýmto formálním výkladem pojmu svědek ve vztahu k ustanovení § 235 odst. 1, 2 písm. e) tr. zák. se nelze ztotožnit.

V ustanovení § 175 odst. 1 tr. zák. jsou vymezeny orgány, před kterými je možno se trestného činu křivé výpovědi a nepravdivého znaleckého posudku dopustit, dále i stadium trestního řízení, ve kterém lze tento trestný čin spáchat, takže trestní odpovědnost je podmíněna procesním postavením svědka v určeném stadiu trestního řízení.

Rovněž skutková podstata trestných činů podle § 221 odst. 2 písm. a) a podle § 222 odst. 1, 2 písm. a) tr. zák. vymezuje úžeji spáchání trestného činu ublížení na zdraví na svědkovi, neboť tento trestný čin musí být spáchán „na svědkovi pro výkon jeho povinnosti“. To znamená, že ochrana je poskytována takové osobě, která již své povinnosti svědka v trestním řízení splnila. Nejdříve musí dojít k plnění povinnosti svědka ve formálním řízení a teprve poté může být naplněna skutková podstata citovaných trestných činů ublížení na zdraví.

Naproti tomu skutková podstata trestného činu vydírání podle § 235 odst. 1, 2 písm. e) tr. zák. žádné takovéto omezení neobsahuje, musí být naplněn pouze znak spáchání činu „na svědkovi v souvislosti s výkonem jeho povinnosti“. Zákonnou dikcí „v souvislosti“, je nutné vykládat tak, že jednání pachatele uvedené v § 235 odst. 1 tr. zák. může s výkonem povinnosti svědka souviset jakýmkoliv způsobem. Postačí jakákoliv, byť i vzdálená, souvislost. Může tedy jít i o útok na osobu, která se stala v materiálním smyslu svědkem tím, že vnímala určité skutečnosti významné pro

¹ Srov. např. Novotný, F. a kol.: *Trestní kodexy - trestní zákon, trestní řád a související předpisy (komentář)*, str. 273, pokud se zde uvádí odkaz jen na komentář k § 175 tr. zák. Z širšího pojetí vychází zřejmě publikace Šámala, P. – Púryho, F. – Rizmana, S.: *Trestní zákon. Komentář. 3. Vydání. C. H. Beck, Praha 1998, str. 1083, ale odkazuje se tu na komentář k § 221 odst. 2 tr. zák. (str. 1033), kde se vychází rovněž ze zužujícího pojetí.*

rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení, a to od okamžiku, kdy určité poznatky o páchání trestné činnosti získala, bez ohledu na skutečnost, že dosud nebyla předvolána ke svědecké výpovědi.

Svědkiem v materiálním pojetí pojmu „svědek“, je nepochybně každá fyzická osoba, která nějakou událost, jednání a tedy i páchání trestné činnosti svými smysly vnímá, a to již v době, kdy tento jev probíhá. Svědkem v tomto smyslu se nestává až v okamžiku, kdy je dle příslušných procesních předpisů vyzvána k podání svědecké výpovědi. Předvoláním nebo vyzváním ke sdělení poznatků důležitých pro trestní řízení ve smyslu § 97 tr. ř. se stává svědkem ve formálně procesním smyslu. Tímto svědkem v procesním postavení dle příslušných ustanovení trestního řádu se konkrétní osoba stává z toho důvodu, že byla přítomna jednání (či opomenutí), které je možno kvalifikovat jako trestný čin, že byla v materiálním smyslu svědkem určité události a nikoliv proto, že byla předvolána k plnění povinnosti především ve smyslu § 97 a 101 odst. 1 tr. ř., neboť tato povinnost vyplývá ze skutečnosti, že páchání trestného činu vnímala.

Ustanovení § 235 odst. 2 písm. e) tr. zák. by se mělo svým účelem, tj. poskytnout svědkům zvýšenou ochranu, pokud by bylo vykládáno tak, že skutková podstata tohoto trestného činu je naplněna pouze tehdy, jestliže osoba, která má být chráněna, je v době jednání uvedeného v § 235 odst. 1 tr. zák. v procesním postavení svědka v trestním řízení. To by znamenalo, že osoba, která vnímala okolnosti spáchání trestného činu a stala se svědkem v materiálním smyslu, by nepoživala zvýšené ochrany až do doby předvolání orgánem činným v trestním řízení ke splnění povinností vyplývajících z trestního řádu. Zvýšená ochrana svědků ve smyslu ustanovení § 235 odst. 2 písm. e) tr. zák. je poskytována nepochybně i v zájmu objektivnosti rozhodování orgánů činných v trestním řízení. Mimo jiné i na objektivním vylíčení pozorovaného děje osobami, které byly svědky páchání trestné činnosti, závisí objektivita celého trestního řízení, a to bez ohledu na to, zda byly tyto osoby nuceny k nevypovídání či ke zkreslené výpovědi, tj. k neplnění povinností podle § 97 a 101 odst. 1 tr. ř., před předvoláním ke svědecké výpovědi či až poté.

Smyslem zvýšené ochrany každého svědka v materiálním smyslu je především zajistit, aby v žádném stadiu svědek nebyl vystaven útokům uvedeným v § 235 odst. 1 tr. zák., pokud tyto útoky jakýmkoliv způsobem souvisejí s výkonem povinností svědka v trestním řízení. Zvýšená ochrana takovéto osobě musí být poskytována v průběhu výkonu povinností svědka v trestním řízení, ale i ve stadiu před tím, než předvoláním k plnění povinností se stala svědkem ve formálním smyslu a rovněž i v době, kdy již svoji povinnost svědčit o okolnostech trestného činu splnila.

Jednání pachatele popsané v ustanovení § 235 odst. 1 tr. zák. musí samozřejmě mít vždy souvislost s některou z povinností svědka (oddíl druhý hlavy páté trestního řádu), které jsou plněny před orgánem činným v trestním řízení, tj. ve formálním řízení. Není však podmínkou, aby již v době páchání předmětného jednání byla osoba, vůči níž útoky směřují, ve formálním postavení svědka. Okolnost formálního řízení je významná jen pro vymezení „povinností, v souvislosti s jejichž výkonem lze spáchat trestný čin vydírání podle § 235 odst. 2 písm. e) tr. zák.“. Naproti tomu pokud jde o vymezení okruhu osob, které lze zahrnout pod pojem „svědek“, ve smyslu citovaného ustanovení, není formální řízení kritériem jakéhokoliv omezení a ochrana musí být poskytována každé osobě, která je svědkem v materiálním smyslu.

Jako trestný čin vydírání kvalifikovaný i podle § 235 odst. 2 písm. e) tr. zák., jestliže je splněna materiální podmínka použití § 88 odst. 1 tr. zák., lze tedy

kvalifikovat jednání pachatele uvedené v § 235 odst. 1 tr. zák. i tehdy, směřuje-li útok proti osobě, která v době páchaní vydírání není svědkem v procesním smyslu a která může být předvolána k podání svědecké výpovědi teprve v blíže neurčené budoucí době, za předpokladu, že jednání pachatele souvisí s některou z povinností, které svědek vykonává před orgánem činným v trestním řízení.²

²Pro úplnost je třeba citovat z odůvodnění rozsudku Nejvyššího soudu sp.zn. 7 Tz 133/2000 část odůvodnění týkající se pouze nátlaku na poškozeného, aby trestný čin neoznamoval.: „**Jestliže by výhrůžky obviněného byly pronášeny před telefonickým oznámením věci policii, bylo by možné je interpretovat jako formu nátlaku obviněného na poškozenou, aby policii nic neoznámila, resp. nenechala oznámit, a takové jednání by vykazovalo znaky trestného činu vydírání podle § 235 odst. 1 tr. zák., - „Oznámení trestného činu není povinností svědka. Obecná oznamovací povinnost vyplývá z ustanovení § 168 odst. 1 tr. zák., avšak na trestný čin krádeže, při kterém byl obviněný přistižen, se nevztahuje. Navíc oznamovací povinnost není nikterak vázána na postavení svědka a nemá s ním v podstatě žádnou právně relevantní souvislost, i když v praxi může jít často o případy, kdy se neoznámení trestného činu podle § 168 odst. 1 tr. zák. dopustí ten, kdo je zároveň svědkem trestného činu, o jehož neoznámení se jedná.,,**